

210362 VAHABZADE Bahtiyar

10 OCAK 1991

ARAŞTIRMACI

: Hüsnüye Zai

TEZİN ADI

: Bahtiyar Vahabzâde Hayatı,
Sanatı, Eserleri

TÜRÜ

: Doktora

DANIŞMAN

: Celal Karatacı

ÜNİVERSİTE ve BÜLÜM

: 19 May. Ü. İlah. Fak.

BİTİŞ TARİHİ

: Devam ediyor

BASILDIĞI YER-TARİH

Sos. Bil. Ens. Salonu

veya

BULUNDUĞU KÜTÜPHANE :

17193
Bahtiyar Vahapzade'nin "Veten Ocağının İstisi" adlı eseri üzerinde gramer çalışması (Azeri Türkçesi). DEMİR, Necati. Master. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 1991. 387s.
Danışman: Y.Doç.Dr.Bilal Yücel.

10 KASIM

MADDELERİNİN
SONRA GELEN DOKÜMAN

VAHABZADE

Arzum (Bakû 1960), *Seadet Yolunda* (Bakû 1962), *Gartal* (Bakû 1970), *Anama Abide* (Bakû 1974), *Pilleler* (Bakû 1976), *Üreklere Bağlıyan* (1978), *Ganadlı İller* (Bakû 1980), *Ürekten Yananlar* (Bakû 1985), *Şair Ömrü* (1986), *Leyaget* (Bakû 1989) **Oyun: Bâhtan** (1 perde, Bakû 1955), *Seçilmiş Eserleri* (Bakû 1991).

Kay.: AY s.114. ♣A. BAGIROV

VAHABZADE, Behtiyar Mahmud oğlu (16.8.1925-?): Azerbaycan şairi, oyun yazarı, bilim adamı. Şeki'de doğdu. Babası oduncu idi. Ailesiyle 1934'te Bakû'ya göç etti. Orta öğrenimini Bakû'da tamamladı. 1942'de Tıp Fakültesine girdi. Bu fakülteden ayrılarak geçtiği Bakû Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesinden mezun oldu (1947). Öğrenciliğindeki başarıları sebebiyle fakültede asistan olarak kaldı. 1951'de "Semed Vurgun'un Lirikası" konulu teziyle yüksek lisansını, 1964'te de "Semed Vurgun'un Yaradıcılık Yolu" adlı çalışmasıyla da doktorasını vererek 1965'te profesör oldu. Bilim adamı ve şair olarak 1974'te "Azerbaycan Emekdar İncesenet Hadimi", 1976'da "Lenin'le Sohbet" ve "Muğam" destanlarıyla Azerbaycan Devlet Mükâfatını, 1984'te *Bir Geminin Yolcusuyug* adlı eseriyle Sovyetler Birliği Devlet Mükâfatını ve Gırmızı Emek Bayrağı nişanını aldı. 1980'de Azerbaycan Bilimler Akademisine muhabir üye seçildi. Uzun süre Azerbaycan Devlet Üniversitesinde çağdaş Azerbaycan Edebiyatı Kürsüsü profesörü ve Azerbaycan Yazarlar Birliği İdaré Heyeti üyesi olarak çalıştı. Siyasî hayata da atılarak X. ve XI. Devre milletvekili olarak Azerbaycan Parlamentosunda bulundu (1980-1990). 1991'de Millî Meclise üye oldu. Haydar Aliyev'in seçimleri kazanması üzerine Nahcivan'a çekildi. Küçük yaşlarda şiire ilgi duymaya başladı. İlk şiiri "Yaşıl çemen ağaç altı.." adıyla 1944'te yayımlandı. Bu şiir Yazarlar Birliği Başkanı Semed Vurgun'un dikkatini çekti ve Vahabzade 1945'te

Yazarlar Birliğine üye olarak kabul edildi. Türkiye'deki sanat, edebiyat ve fikir hayatıyla daima ilgilendi. İsmet Zeki Eyüboğlu'nun "Ölü Edebiyat" (*Varlık*, sayı: 779, Ağustos 1972) adlı yazısına cevap olarak yazdığı "Yel gayadan ne aparır" (*Varlık*, sayı:785, Şubat 1973) adlı makalesinde olduğu gibi zaman zaman bu konulardaki düşüncelerini açıkladı. Türkiye ve Türk Edebiyatı hakkındaki en geniş kapsamlı görüşlerini 1992 yılı Kasım ayında kendi evinde Hüseyin Ağca'nın yaptığı uzun söyleşide dile getirdi. Türkiye seyahatinin gözlemlerini *Sadelikle Büyüklük* (1978) adlı eserinde açıkladı. Şiirleri, yazıları Türkiye'de de *Türk Edebiyatı*, *Kardaş Edebiyatlar*, *Sancak* gibi dergilerde yayımlandı. Yavuz Akpınar, *Şiirler* (1979), Yavuz Bülent Bakiler, *Nereye Gidiyor Bu Dünya, İkinci Ses, Feryad* (Ank.1991) adlı dramlarını, Beşaret İsmail, *Gün Var Bir Aya Değer* adlı eserlerini hazırlayıp basturdular. H. A. Schmiede, Vahabzade'nin *Açılan Baharlara Selam* (1976), *Ürekdedir Sözü'n Kökü* (Ank. 1993) adlı eserlerini yayımladıktan başka, *Aus Karabağ die Melodie* adı ile Almanca'ya da çevirmiştir (İst.1990). **Eserleri/Şiir:** *Menim Dostlarım* (Bakû 1949), *Bahar* (Bakû 1950), *Edebî Heykel* (Bakû 1951), *Dostlug Neğmesi* (Bakû 1953), *Çınar* (Bakû 1956), *Sade Adamlar* (Bakû 1956), *Halg Şairi: Semed Vurgun* (Bakû 1956), *Ceyran* (Bakû 1957), *Aylı Gece* (Bakû 1958), *Şeb-i Hicran* (Bakû 1959), *Seçilmiş Eserleri* (Bakû 1961,1967), *E'tiraf Şeb-i Hicran* (Bakû 1962), *İnsan ve Zaman* (Bakû 1964), *Bir Ürekte Dört Fesil* (Bakû 1966), *Semed Vurgun* (Bakû 1968,1984), *Kökler... Budaglar* (Bakû 1968), *Deniz-Sahil* (Bakû 1969), *Dörd Yüz On Altı* (Bakû 1970), *Bir Baharın Garanguşu* (Bakû 1971), *Dan Yeri* (Bakû 1973), *Seçilmiş Eserleri* (2 c., Bakû 1974-1975,1983-1984), *Sanatkâr ve Zaman* (Bakû 1976), *Açığ Söhbət* (Bakû 1977), *Sadelikte Büyüklük* (Bakû 1978), *Açılan Seherlere* (Bakû 1979), *Piyesler* (Bakû 1980), *Payız Düşünceleri* (Bakû 1981), *Mu-*

حسان نوشته، دانشنامه ادب فارسی: ادب فارسی در قفقاز (آذربایجان، ارمنستان، گرجستان، جمهوری خود مختار داغستان)، جلد. پنجم، تهران ۱۳۸۲. ISAM ۱۳۷۶۰۰

وورغون

وهابزاده

الذریعه، ۱۲۸۱/۹؛ ریاض الشعراء، ۷۶۶/۱؛ زبان فارسی در جهان، ۱۶۷/۱۲ - ۱۶۸؛ سرایندگان شعر پارسی در قفقاز، ۳۷۰؛ صبح گلشن، ۶۰۱؛ صفح ابراهیم، برگ ۳۳۹، شماره ۹۵؛ مخزن الغرائب، ۶۲۹/۵؛ عزیز دولت آبادی، «شاعران پارسیگوی گرجی»، یغما، یادنامه حبیب یغمایی، جلد سی و دوم، ۱۳۷۰، ص ۱۷۳.

معصومی

وورغون، صمد فرزند یوسف وکیلزاده ← صمد وورغون

وهابزاده (va.hāb.zā.de)، بختیار فرزند محمود، نوخا (شکی امروزی) ۱۹۲۵م - ، شاعر، نمایشنامه‌نویس، مترجم و ادب‌پژوه آذربایجانی. در ۱۹۳۴م به همراه خانواده به باکو کوچید. پس از اتمام دوره دبیرستان در مدارس باکو، وارد دانشکده زبان‌شناسی و ادبیات دانشگاه باکو شد. در ۱۹۶۴م از رساله دکتری‌اش درباره صمد وورغون دفاع کرد. در ۱۹۶۵م به رتبه پروفیسوری رسید. نخستین شعرش با نام «آنا و شکیل» (مادر و عکس) در ۱۹۴۳م به چاپ رسید و نخستین کتاب شعرش با نام منیم دوستلاریم (دوستان من) در ۱۹۴۹م چاپ شد. وهابزاده بیش‌تر به نام شاعری با اندیشه‌های فلسفی شناخته است. بیش‌تر شعرهایش در اوزان هجایی است، اما شعرهایی هم در اوزان عروضی و نیز در اوزان آزاد دارد. وی در برخی از آثارش از فضولی تأثیر گرفته است. وطن و زبان، محور اصلی بسیاری از آثار او است. وهابزاده به کسانی که زبان خود را انکار می‌کنند سخت می‌تازد. وی از شاعران بزرگ آذربایجان به شمار می‌آید و به ادبیات آذربایجان هویتی ویژه بخشیده است. از میان منظومه‌های وی منظومه یوللار - اوغوللار (راه‌ها - جوانمردها) که درباره آزادی الجزایر است (۱۹۶۳م)، شب هجران (۱۹۵۹م) که درباره شخصیت ادبی و زندگی فضولی است، آغلار - گوله‌ین (نامی که میرزا علی اکبر صابر برای خود برگزیده بود و به معنای کسی است که در یک چشم اشک و در چشم دیگر لبخند دارد) درباره صابر، مقام (مقام، دستگاه‌های مقامی) که تقدیم به موسیقی‌دان بزرگ آذربایجانی عزیز حاجی بیگلی شده است (۱۹۷۵م)، اوچون نغمه‌لریم (پرواز کنید نغمه‌هایم) درباره موسی جلیل شاعر تاتار، لنین له صوحبت (گفت‌وگو با لنین) که در ۱۹۷۵م به چاپ رسیده است، ایضطیراین سونو (پایان

وحشت) که در ۱۹۵۶م به چاپ رسیده، اعتراف (۱۹۶۱م)، اولوم - حیات (زندگی - مرگ) که در ۱۹۶۵م چاپ شده و آتیلیمیشلار را می‌توان برشمرد. منظومه مقام (مقام) وهابزاده از معروف‌ترین آثار او است. وی در این اثر از چهار دستگاه مقامی (راست، شور، سه‌گانه و چهارگانه) به زبان شعر سخن می‌گوید و امتیازها و ویژگی‌های هر یک را بررسی می‌کند. وهابزاده در بخشی از این منظومه می‌گوید: (نقل به مضمون) «دفن کنید در مایه سه‌گانه زایل مرا - شاید که بیدارم کند روزی مقام». از دیگر مجموعه شعرهایش: آتیلمایان توپلار (توپ‌های شلیک شده)، فریاد، اهراملارین اؤنونده (روبه‌روی اهرام [مصر])، آجلاردان توخلارا (از گرسنه‌ها به سیرها) و ناغیل - حیات (زندگی - قصه) که در ۱۹۹۱م چاپ شده است. بختیار وهابزاده اگر در کتاب‌های پیشین خود در سی و نهم را به روی خوانندگانش گشوده بود در اثر زندگی - قصه در چهلم جهان سحرانگیز قصه‌ها را به روی خوانندگان می‌گشاید. در که گشوده می‌شود صندوقی به چشم می‌خورد (کتاب به پنج بخش تقسیم شده است، بر پیشانی بخش اول «صداهایی از صندوق» حک شده است). وهابزاده صندوق دلش را باز می‌کند و شعرهایی دردناک و جگرسوز در آغاز کتاب می‌آورد. چنان‌که در مقدمه کتاب آمده، این ناله‌های جگرسوز از قراردادهای گلستان و ترکمان‌چای برمی‌خیزد و به حوادث خونین معاصر می‌رسد. شعر اول بیانیه‌ای تند و دردناک بر ضد حکومت شوراهای است، بر ضد وعده‌های خوشبختی که تنها در روزنامه‌ها و نشریات وجود داشت نه در زندگی واقعی، که آخور را قصر جلوه دادند و جوانمردانی را که در راه مردم جانشان را هم فدا می‌کردند دشمن خلق نامیدند، خوش‌بختی را ورد زبان کردند و به نام حقیقت، حقیقت را لکه‌دار کردند. در شعر دوم به نام ترس، «من می‌ترسم / تو می‌ترسی / او هم می‌ترسد / این هم می‌ترسد / ما می‌ترسیم / تا فکر نوبی به مغزمان خطور می‌کند / ترس برمان می‌دارد / ترس از دیگری کافی نیست / ما از خودمان می‌ترسیم...» نشان‌دهنده روزگاری است که وهابزاده و دیگر شاعران و نویسندگان از سرگذرانده‌اند و جوابیه‌ای است به «من اگر نسوزم / تو اگر نسوزی / کدام شعله‌ها روشنی خواهند گسترد به این سرزمین». وهابزاده همیشه شاعری معترض بوده است. وی با سخنان خوش‌بینانه خوانندگانش را گول نمی‌زند. شاعری جسور است و سخنانی بر زبان می‌آورد که

(Bakı-1978)

1400 nəfər) Rusijağa münəçirət etməyə məcbur oldu. O, münəçirətdə də Kürçüstanla əlaqəni kəsmir, onu azad etməyə planı hazırlayırdı. Bəzi şərtlərdə mistika, həyatdan narazılıq əlamətləri olsa da, poeziyasında vətənpərvərlik əsas yer tutur; həmçinin, lüğətçi və tərcüməçi olan VI V. «Kəlimə və Dime»ni 2 variantda tərcümə etmişdi.

Əd.: Oçerki istorii SSSR, XVIII v. (perвая četvert'), M., 1954; Istoria Gruzii, t. 1, Tbilisi, 1962; M a r k o v a O. П., Россия, Закавказье и международные отношения в XVIII веке, M., 1966; Алиев Ф. М., Антииранские выступления и борьба против турецкой оккупации в Азербайджане в первой половине XVIII в., Б., 1975.

ВАХТАНГ ГАНУНЛАРЫ—Кürçüstan feodal hüququ məcləsi. 1705—08 illərdə Kartli çarı VI *Vaxtangi* rəhbərliyi və dini, dünəvi zadəkanların iştirakı ilə tərtib edilmişdir. Təvratdan çıxarışlar, Bizans, erməni və kürçü ganunlarından və VI Vaxtangi öz Ganunnaməsindən ibarət idi. V.g. təhkimçiliyi hüquqi cəhətdən rəsmiləşdirir. VI Vaxtangi Ganunnaməsi faktiki olaraq bütün Kürçüstanda, bir sıra ganunlar isə—Kürçüstan Rusiya ilə birləşdikdən sonra da güvədə olmuşdur.

ВАХТАНГОВ Јевкени Багратинович (13.2.1883, Владикавказ, indiki Орчоникидзе—29.5.1922, Москва)— совет

режиссору, актёр, педагог və театр хадими. К. С. Станиславскийнин tələbəsi. 1911ildə Москва Бəдаје Театрына гəбул едилmiş, 1912 илдən һəмин театрын 1-чи студиясында актёр və реж. кими фəалијэтə башламышдыр. Роллары: Текстон («Соба чəирткəси»), Ч. Диккенс, Фрезер («Дашгын»), J. X. Беркер) və б. В. 1913 илдən Тəлбэ студиясына (1920 илдən Москва Бəдаје Театрынын 3-чу студиясы) рəhbərлик етmişдир; 1926 илдə вə студиянын əсасында J. Vaxtangi ад. Девлэт Театры жарадылмышдыр. В. «Сүл бəйрамы» (1913, К. Пауптман), «Мүгдэс Антонинин мө'чүзəsi» (1918, 1921; М. Метерлик), «XIV Ерик» (1921, J. A. Стриндберг), «Шаһзадэ Турандот» (1922, К. Готси) və с. əсəрлəri тамашаја гојmuşдур. В. ингилабчы халгын тərəфиндэ дуран илк режиссорлардан, јени совет театрынын илк гуручуларындан олmuşдур. Сəнəткарла халгын вəддети, мүасирлик дугусу В. жарадычлыгынын башлыча принциплери олmuşдур. Бу принциплэр В.-ун шакирдлери вə давамчыларындан реж.-лар П. Н. Симонов, Б. J. Захава, актёрлар Б. В. Шукин, И. М. Толчанов вə б.-нын жарадычлыгында инкишаф етдирилmişдир.

Əсəri: Записки. Письма. Дневники, М., 1959.
Əд.: Херсонский X. H., Vaxtangi, M., 1963; Захава Б. E., Современники, M., 1969.

ВАХТАНГДАН ƏВВƏЛ АЗАДЕТМƏ—мəhkəмун мəhkəмə һəкүм илэ тə'јин олунмуш чəза мүддети гуртармамыш чəзаны чəкмəкдэн азад едилмəsi.

ССРИ-дэ јалныз ганунла нəзəрдэ тутулан һалларда мəhkəмə тərəфиндэн тəтбиғ едилир. Чинајет вə чинајет-процессуал ганунверичликлэ бир нечэ формада В.ə.ə. нəзəрдэ тутулур: шəрти оларағ В.ə.ə., х.т. мүəссəлэринин тикнителиннэ кəндəрилмəклэ шəрти азадетмə, хəстəлијэ кəрə В.ə.ə. ССР Иттифагы вə Мүтгəфиг Республикаларын Чинајет Ганунверичилији Əсəслары (м. 44 вə 45) вə мүтгəфиг респ.-ларын чинајет мəчəлэллери илэ нəзəрдэ тутулур (мəс., Азəрб. ССР Чинајет Мəчəллəsi, м. 50, 50—1, 51). Мəhkəм олунмуш шəхс өз нүмунэви давранышы, əмəјэ, јахүд тə'лимэ вичданлы мунасибəти илэ ислаһ олундугуну сүбүт етдикдэ тəтбиғ едилир. Шəрти оларағ В.ə.ə. мəhkəм олунмуш шəхс чəза мүддəтинин азы 1/2, јахүд 2/3-ини (чинајет тəркибиндэн асылы оларағ) чəкдикдэн сонра тəтбиғ олуна билэр. 18 јашынадəк олан дөврдэ чинајет етмиш шəхслəрин вəхтындан əввəл азад едилмəсинə онлар чəза мүддəтинин азы 1/3-ини чəкдикдэн сонра јол верилir. Ганун һəмин гайдада чəзанын чəкилмəмиш һиссəсини даһа јүнкүл чəза илэ əвəз олунмасыны нəзəрдэ тутур. В.ə.ə. хүсуси тəһлүкəли ресидивистлərə, хүсуси тəһлүкəли дөвлэт чинајəтлərə вə с. хүсуси тəһлүкəли чинајəтлərə кəрə мəhkəм олунмуш шəхслərə тəтбиғ едилмир.

Х.т. мүəссəлэри тикнителиннэ кəндəрилмəклэ шəрти азадетмə В.ə.ə.-нин јени нөвүдүр. ССРИ Али Совети Рəјасат һеј'əтинин 1964 ил 20 март тарихли фəрманы илэ һəјата кечирилmişдир. Илк дəфə азадлыгдан мəһрум едилмəјэ мəhkəм олунмуш əмəк гəбилијəтли вə шəрти оларағ В.ə.ə. һаггында ганунун гүвəсинə дүшəн шəхслэр барəсиндэ тəтбиғ олунур.

Хəстəлијэ кəрə В.ə.ə. мəhkəм хроник руһи вə ја саир агыр хəстəлијэ тутулдугда ислаһ-əмəк мүəссəсси мүдирижəтинин тəғдиматы илэ (һəким комиссиясынын рə'ји əсасында) мəhkəмə тərəфиндэн һəјата кечирилir. Бу заман мəhkəмə тибби характерли мəчбури тəдбирлэр тəтбиғ едэ билэр (бах Азəрб. ССР Чинајет-Процессуал Мəчəллəsi, м. 383).

ВАХУШТИ Багратиони (1696—6.12.1784, Москва)—күрчү тарихчиси вə чографиячысы, кəркəмли күрчү тарихшүнасы. VI *Vaxtangi* гургануни оғлу. 1724 илдэн Москвада мунəçирəтдэ јашамышдыр. «Сакарт-вəлос сховреба» («Күрчүстанын һəјаты»; 1745) адлы əсəс əсəриндэ илк дəфə күрчү халгынын кечмишини тəғдиғи шəкилдэ тəдгиг етмəјэ чəһд кəстəрmişдир. Əсəр тарихи вə тарихи-чографи һиссəлəрдэн ибарəтдир. Там шəкилдэ илк дəфə 1973 илдэ күрчү дилиндэ нəшр олунmuşдур. Əсəрдə Азəрб.-ын 15—18 əсрлэр тарихи һаггында да мə'луматлар вар.

Əсəri: Истoria царства грузинского, Тбилиси, 1976.

Əд.: Маруашвили Л. И., Вахушти Багратиони, его предшественники и современники, М., 1956.

ВАХШ—Тач.ССР-дэ чəј (Амудəрјаны əмəлэ кəтирэн чəјлардан бири). Уз. 524 км, һөвзəсинин саһ. 39 100 км²-дир. Һөвзəсинин хəйли һиссəsi Памир-Алај дағ системинин эрəзиндэдир. Гызылсу вə Муксу чəјларынын бирлэшмəсиндэн əмəлэ кəлир вə Сүрхөб ады илэ ахыр. Обихингоу чəји илэ говуш-дугдан сонра В. адланыр. Курган-Тəпə

ш.-нəдəк дар дəрин дərə илэ ахыр. Сонра јатагы кенишленир вə голлара ажрылыр. Ашагы ахынында ири ирригасија системлери жарадылмыш вə Орта Асијада эн күчлү Нурек СЕС-и истифадəјэ верилmişдир. Ашагы ахыны кəмичилијэ јарарлыдыр. Нурек, Курган-Тəпə, Калининбад ш.-лери В. саһилиндэдир.

ВАХШ СИЛСИЛƏСИ—Орта Асијада, Тач.ССР-ин г.-индэ дағ силсилəsi. Вахш чəјынын орта ахынынын сол саһили бојунча узаныр. Уз. тəғр. 80 км, һүнд. 3141 м-э гəдəрдир. Гумдашы, əһəнкдашы, конгломерат вə киллəрдэн тəшкил олунmuşдур. Јамачлары, əсəсэн, јарымсəһра вə чөл биткилери илэ өртүлүдүр.

ВАН (Váh)—Чехословакијада чəј. Дунајын сол голу. Уз. 433 км, һөвзəсинин саһ. 19,6 мин км²-дир. Ағ В. вə Гара В. чəјларынын бирлэшмəсиндэјэ əмəлэ кəлир. Су тəңгизаты, суварма вə енеркетика мəғсəди илэ истифадə олунур. Серед јашајыш мəнтəгəсинэдəк кəмичилијэ јарарлыдыр. В. вə голу Орава чəји үстүндэ СЕС системи (орта күчү 20—50 мин кəвт олан 20 ст.) жарадылмышдыр. Ағач ахыдылыр. Жилина, Ружомберок, Тренчин ш.-лери В. саһилиндэдир.

ВАНБЗАДЕ Бəхтијар Маһмуд оғлу (д. 16.8.1925, Нуха, индики Шəки)—

Азəрб. совет шаири, драматург, əдəбијатшүнас. Филологија е.д. (1964), проф. (1965). Азəрб. ССР əмəкдар инчəсəнəт хадими (1974). Азəрб. ССР Девлэт мұкафаты лауреаты (1976). 1953 илдэн Сов. ИКП үзвү. Илк ше'ри («Ана вə шəкил») 1943 илдэ чəп олун-

muşдур. Мунəрибэ иллəриндэ јаздыгы ше'рлəрдэ совет вəтəнпəрвəрлији, совет халларынын достлугу тəрəннүм едилir. «Мəним достларым» адлы илк китабы 1949 илдэ нəшр олунmuşдур. «Əбəди һəјкəл» (1953), «Садэ адамлар» (1954), «Чəйран» (1957), «Исан вə заман» (1964), «Кеклэр... будаглар» (1968), «Дəниз-саһил» (1969), «Дан јери» (1973) вə с. китабларын мұғаллифдир. Совет адамларынын мə'нəви зəнкилјинин, əмəк гəрмəманлыгынын, мəһəббət вə инсанпəрвəрлик һиссəларинин тəрəннүмү В. лирикасынын əсəс мөвзуларыдыр. «Ленилэ сəһбət» (1975), «Муғам» (1975) поемаларында вəтəндəшлик пафосу, ичтимаи-сијаси фикирлэр диггəти чəлб едир. «Изирабын сону» (1956), «Е'тираф» (1961), «Өлүм-һəјат» (1963) поемаларында, «Вичдан» (1959), «Икинчи сəс» (1969), «Јагышдан сонра» (1971) пјеслəриндэ айла-мəншəт вə əхлағ мəсəлэлəриндэн бəһс олунур. «Шəби-вичран» (1959) поема-сы Фүзүлијэ һəср едилmişдир. Мүстəмлəкə халларынын милли азадлыг мұбаризəsi мөвзусу В. жарадычлыгында мунүм јер tutur («Јоллар вə оғуллар» поемасы, 1963; «Атылмајан топлар», «Фəрјад», «Еһрамларын енүндэ», «Ачлардан тохлара» вə с. ше'рлэр). «Сəмэд Вургун» (1968) монографиясы, «Шаир вə заман» (1975) мəғаллələr китабы вар. Əсəрлери ССРИ халлары диллəринə вə бир сыра харичи дилэ тəрчүмэ олунmuşдур. Бајрунун «Аби.

Vahabzade, Baxtiyar (1925-)

BAHTİYAR VAHAPZADE'NİN ŞİİRLERİNDE İNSAN*

Dr. Nesrin FEYZİOĞLU*

ÖZET

20. yüzyıl Azerbaycan Türk Edebiyatı'nın yaşayan en önemli temsilcilerinden biri olan Bahtiyar Vahapzâde'nin şiirlerinin önemli bir kısmının konusunu insan teşkil eder. Bu insan, öncelikle şairin yaşadığı dönemin sosyal ve siyasal şartlarının biçimlendirdiği insandır. Vahapzade, şiirlerinde hem bu insanı hicveder hem de bu insan tipinin yerine şiirleri aracılığı ile tadil ettiği insanı yerleştirir. O'nun şiirlerinde bu iki insan bir aradadır.

Anahtar Kelimeler: 20. Yüzyıl Azerbaycan Türk Edebiyatı, Bahtiyar Vahapzâde, insan

ABSTRACT

The 20th century constitutes the subject of the very important portion of Bahtiyar Vahapzade's poetry. This man in the one, the social and political conditions in which he lived formed him. In this poetry, Vahapzade both satirizes this man and also puts the man that he modifies through his poems instead of him. In this poetry, these two persons are together.

Key Words: 20th Century Azerbaijan Turkish Literature, Bahtiyar Vahapzade, man

İnsan tabiat karşısında bir varlık, bir duruş sergilemek ve bunu ispat etmek kaygısı ile sanatı yaratırken aynı zamanda onun vazgeçilmez malzemesi de olmuştur.

Heidegger'in, "varlığın sözle kurulmasıdır" şeklinde tanımladığı şiirin, hammaddesi de insandır. Şair ya da sanatkâr insanı hayatın içinden alıp, şiir katına taşırken onu kendi kültürünün belirlediği ideal insana yaklaştırır. Şüphesiz bunda kendi tasarrufu, imgelemi de önemlidir.

Farklı şairlerce çeşitli biçimlerde şiirin semalarında dolaştırılan insan, Bahtiyar Vahapzade'nin şiirlerinin de önemli bir bölümünün konusunu oluşturmaktadır.

* Bu makale, 24 Kasım 2005 tarihinde Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü tarafından düzenlenen Bahtiyar Vahapzade konulu panelde bildiri olarak sunulmuştur.

* Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi

1996

TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATI DERGİSİ

Sayı: 22, Aralık 1998, s. 9-20.

[Bahtiyar Vahabzade özel sayısı]

de bilim adamları için güzel bir çalışma ortamı hazırlanmış ve bilim adamlarımız TÖMER'in Tunalı Hilmi Şubesinde çalışmalarına 6 yıl önce başlamıştı. İlk olarak Türkmenistan'dan Prof. Dr. Sapar Kürenov ve Gülalek Nurmammedov, Azerbaycan'dan Prof. Dr. Mehman Musaoğlu, Kazakistan'dan Prof. Dr. Zeyneş İsmail, Özbekistan'dan Doç. Dr. İbrahim Yoldaşev, Kırgızistan'dan Razak Saydılkanov ve Doç. Dr. Gülzura Cumakulova bilimsel çalışmalara büyük bir hızla başlamışlar ve Türk Dünyası adına güzel çalışmalar yapmışlardır. Türkçe Açıklamalı Azerbaycan, Türkmen, Özbek, Kazak ve Kırgız Atasözleri kitapları, Dil Dergisi'nin Türkoloji Özel Sayıları, 1995 yılının Nisan ayından itibaren Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi'nin iki ayda bir yayımlanması, Türk Lehçelerindeki fiil ve isim kökleri, yapım ve çekim ekleri, beş Türk Lehçesindeki deyimlerin Latin alfabesine ve Türkiye Türkçesine aktarılması, yerli ve yabancı birçok Türkoloji bölümünde kaynak eser olarak okutulan yüzlerce makale, TRT ve bazı özel televizyonlardaki Türk Dünyası ile ilgili olarak yapılan programlar, özellikle uluslararası nitelikte düzenlenen kurultaylara katılarak sunulan bilimsel bildiriler hep yukarıda adını belirttiğimiz konuk öğretim üyeleri tarafından yapılmıştır. Büyük ekonomik imkanlara sahip bazı kurumlardan daha güzel çalışmaların TÖMER tarafından yapılması bizim için onur vericidir. Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisiyle bütün Türk Dünyası bilim adamlarının sesini bir araya getirmenin hazzını her zaman yaşadık. Genel Yayın Yönetmeni Muhittin Gümüş ve Yazı İşleri Müdürü Ahmet Güngör'ü Türk Dünyası ile ilgili konularda özverili çalışmalarından dolayı tebrik ederim.

Türk Dünyası kültürünün ortak ürünlerinin yaratıcısı genel anlamda halkın kendisidir ama halkı bilinmeyen ve görülmeyen bir dönemde yönlendirenler sanatçılar, edebiyatçılar ve şairlerdir. Türk Dünyasının yaşayan en büyük şairi Bahtiyar Vahabzade'nin yalnızca Azerbaycan'da değil, aynı zamanda Türkiye'de ve dünyanın her köşesinde tanınması, bilinmesi ve onun eserlerinden ilham alınması gerekir. Vahabzade'yi okuyanlar öncelikle Azerbaycan Türkçesinin o güzel âhengini hemen gönüllerinde hissedeceklerdir. Zaten şairler gönül adamdırlar ve gönüllere hitap edip gönülleri fethederler. Bu sebeple Bahtiyar Vahabzade'ye gönüller sultanı demek yetmez aynı zamanda şairler sultanı da dememiz gerekir.

Dr. Mehmet HENGİRMEN

TÖMER Başkanı

1998

BAHTİYAR VAHABZÂDE'NİN HAYAT HİKÂYESİ

Prof. Dr. Mehman MUSAOĞLU*

1. Hayat Felsefesi: Bahtiyar Vahabzade'nin şiirlerinde ve edebî toplumsal görüşlerindeki derin ve yüzeysel yapı, doğduğu güzel **Şeki şehri**, içinde **yaşadığı dönem** ve sahip olduğu büyük **şiiir geleneğine** bağlı olarak belirlenebilir.

Eski Şeki: Azerbaycan'ın daha hanlıklar döneminden beri bir sanat, ticaret, bilim merkezlerinden biri. Çin'den, Uzak Doğu'dan Orta Doğu'ya, Anadolu'ya ve Avrupa'ya uzanan büyük İpek Yolu'nun üzerindeki en eski yerleşim birimlerinden biri. Sözlü edebiyatı, fıkraları ve şirin lehçesiyle, zengin mutfağıyla Azerbaycan Türk kültürünün temel kaynaklarından biri. İşte böyle bir kültür ve etnografik düşünce merkezinde dünyaya göz açan Bahtiyar Vahabzade, hayatının ilk derslerini burada almış, iyiyi ve kötüyü burada görmüş, insanseverliği ve milliyetçiliği burada benimsemiştir.

Yaşadığı Dönem: Milli bağımsızlığı Rus Sovyet işgalcilerince yok edilen Azerbaycan'ın 20'li yılları. Halklar hapishanesi olan Sovyetler Birliğindeki katliam ve sürgünlerle bilinen 30-40'lı yıllar ve 2. Dünya Savaşı. Bir milli yokedilişin, Sovyet halkı denilen yapay oluşturulmanın devam ettirildiği ve milli kültürlerin baskıya uğratıldığı 50-70'li yıllar. Ve nihayet Sovyetler Birliğinin dağılmaya başladığı 80'li yıllar. Ermeni tecavüzü ve Azerbaycan'ın bütün dünya tarafından yalnız bırakılması. Azerbaycan topraklarının 1/4'nün işgali ve 2 milyona yakın göçmen; ülke nüfusunun çalışabilen kısmının yabancı ülkelerde barınabilme mücadelesi ve büyük bir beyin göçü.

* A. Ü. TÖMER Dil Öğretim Merkezi Konuk Öğretim Üyesi.

TÜRKİYE DİYANET VAKFI

YAYIN MATBAACILIK VE TİCARET İŞLETMESİ

Meşrutiyet Cad. Bayındır Sk. No: 55 (06650) • Kızılay/ANKARA
Tel: (0.312) 418 59 49 • 417 09 04 • 425 27 75
Fax: (0.312) 417 00 09

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI / 275

Bahtiyar Vahabzâde Hayatı ve Eserleri

Yayın No: 275
Sanat-Edebiyat Serisi: 10

ISBN 975-389-320-5
98.06.Y.0005.275

Yard. Doç. Dr. Hüsniye Zal Mayadağlı

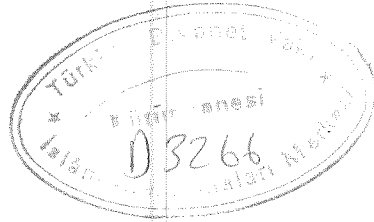
18 KASIM 1998

Kapak Tasarım ve Uygulama
Mehmet Fıdancı

Bu kitap;
Türkiye Diyanet Vakfı
Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi'nin
Dizgi, Fotomekanik, Ofset ve Cilt Tesislerinde
hazırlanıp basılmıştır.

Türkiye Diyanet Vakfı	
İslam Araştırmaları Merkezi	
Kütüphanesi	
Deni No:	58470
Kitap No:	928
Yazar:	VAH

ANKARA
1998

MADDE YAYIMLANDI
SUNTA ÇELİKLERİ
30 TEM 2010

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

BİRİNCİ BÖLÜM:

BAHTİYAR VAHAPZÂDE DOSYASI..... 11

PART ONE:

BAHTİYAR VAHAPZÂDE 11

Naciye YILDIZ 13

16 Mart 2010 tarihinde düzenlenen "Ölümünün Birinci Yıldönümünde Bahtiyar Vahapzâde Sempozyumu"ndaki açılış konuşması

Dilare VAHABZADE..... 15

DİLARE VAHABZADENİN ÇIXIŞI

Şerif AKTAŞ..... 19

BAHTİYAR VAHAPZÂDE'NİN ŞİİRİ ÜZERİNE

About Poetry of Bahtiyar Vahapzade

Mail DEMİRLİ 29

BƏXTİYAR VAHABZADƏNİN DRAMATURGIYASINDA

TARİXLİK VƏ MÜASİRLİK

Ramazan QAFARLI 41

BEXTİYAR VAHABZADE İSTİKLAL ŞAİRİDİR

Şuayip KARAKAŞ 77

VATAN ŞAİRİ BAHTİYAR VAHAPZADE

Bahtiyar Vahapzade, a Poet of His Land

Mehman MUSAOĞLU 101

BAHTİYAR VAHABZÂDE ŞİİRİNDE TÜRKİYE

Turkey in Bahtiyar Vahabzade's Poem

İKİNCİ BÖLÜM:

MAKALELER 117

PART TWO:

ARTICLES..... 117

Salim KOCA 119

İSLÂM MEDENİYETİ ÇEVRESİNDE TÜRK İMAJI

Image of the Turk in the Sphere of Islamic Civilization

Yeni Türkiye

76

bu sayıda

kafkaslar özel sayısı - VI

devlet adamları, bilim adamları, uzmanlardan ve yazarlardan arşivlere dayalı uluslararası 700 makale, inceleme ve araştırma azerbaycan'ın dış politikası hakkında birkaç not / türkiye ile azerbaycan ilişkileri / nüfus, eğitim bilim üzerine / düşünce ve millî kültür / azerbaycan türkçesi / azerbaycan türk edebiyatı / azerbaycan şiirinden sesler / azerbaycan folkloründen ve sanatından sayfalar / nahçıvan özerk cumhuriyeti / alarlar

RAHİB EKBEROV / PINAR YÜRÜR / REKSANE CEFEROVA / SOLMAZ GÖZELOVA / MUSTAFA BUDAK / ADALET MURADOV / ELŞEN BAĞIRZADE / CEBİ BAHRAMOV / NAZİM CAFEROV / A. H. CAFERLİ / VUSALE ELLEZOVA / SELGÜK DUMAN / SERDAR YILMAZ / İHSAN TAYHANI / YILMAZ ÖZKAYA / İRADE MEMMEDOVA / ELLADA GERAYZADE / TAMİLLA KERİMOVA / SURHALİZADE ASKEROVA / AGABABA RZAYEV / ZAKİRE ALİYEVA / KAMİL YELİ NERİMANOĞLU / ALAEDDİN MEHMEDOĞLU / ZEKİ ÇEVİK / İSHHAME RUSTEMOVA / SEADET-SİHIYEVA / CAVIDE MEMMEDOVA / AYGUN ATILAR / VİLAYETİ CAFER / GÜLSENEYHANALISIK / ŞEHRİBANI ABLAŞVERDİYEVA / NATAVAN HACİYEVA / ONUR BALCI / ALİ KAFKASYALI / FAHRİSAKAL / AHMET PİRVERDİOĞLU / ŞAFKALİBEYLİ / SAHİHOKUMUŞ / ALİEROL / ROZAEYVAZOVA / YUSUF GEDİKLİ / ORHAN SOYBEZMEZ / UĞUR BULDUK / ERDAL KARAMAN / LALE GASİMOVA / HANİM ZAIROVA / MUHTAR KAZIMOĞLU / İMANOV / SÜLEYMAN SENEL / EBRİ KOLIKUNAR / RAHİB ER-AMENZADE / RAHİBE ALİYEVA / EZİZAGA EBEKBEROV / İBRAHİM ETHEM ATNUR / TOGRUL HALİLOV / A. NURU ALEKPEROĞLU / A. FARIDA ALİYOLDASKIZI / SAHİBE BUDAGOVA / FIACİ FAHİREDDİN SEFERLİ / İSMAYİL HACİYEVA / EBÜLFEZ AMANOĞLU / TURGAY YAZAR / TOFIK AZİZOV

azerbaycan şiirinden sesler

Kafkaslardan Yükselen Bir Yetiştigi Çevre
Ses: Bahtiyar Vahabzade

210342

Vahabzade, Bahtiyar

Erdal Karaman* 20 Subat 2016

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

Bahtiyar Vahabzade, Azerbaycan'ın yetiştirmiş olduğu en önemli aydınlardan birisidir. Onun eserlerinde belli bir dönemin izdüşümünü görmek mümkündür. Sovyetler Birliği'nin Azerbaycan'da sistemini yerleştirmeye çalıştığı bir dönemde dünyaya gelen şair, baskı ve istibdatın batıya ulaşığı dönemi iliklerine kadar yaşar. Bu dönemde, millî ve manevî değerlere yönelen tebdüleri kendisine has üslubuyla eserlerinde ele alır. O bazen eserlerindeki kabirhanları başka ülkelerden semek suretiyle yönetimin tepkisinden kurtulmaya çalışırken bazen de düşüncelerini açığa dile getirir. Bu çalışmada, Vahabzade'nin eserlerinde ele aldığı konulara temas edildi.

Bahtiyar Vahabzade, 16 Ağustos 1925 tarihinde Şeki'de dünyaya gözlerini açar. Şeki, Azerbaycan tarihinde ve Vahabzade'nin hayatında önemli bir yere sahiptir. Dağların ve yeşilliklerin koynunda, Anadolu şehirlerini andran bu güzel şehir, ağız özellikleri yönüyle de Azerbaycan'ın diğer şehirlerinden farklılık arz etmektedir. Vahabzade, çocukluğunun geçtiği şehri şu sözlerle anlatır: Şeki'nin dört tarafı dağlarla çevrilidir. Sık ormanlarında daha çok palamut, karaağaç, fıstık ağaçları vardır. Dağlık bir yapıya sahip olan Şeki'de halkın ekseriyeti odunculukla meşgul olur. Halk dağlardan getirdiği odunları kuyulara doldurur. Kömür yaptıktan sonra şehir merkezine götürüp satarlar, böylece ailelerinin geçimini sağlarlar. Vahabzade'nin babası, amcaları da odunculukla iştilal ederler. Çocukken kendisi de babası ve amcaları ile ormana gider, günde birkaç kez ormandan merkep ve katırlarla odun taşırlar.

Temiz havası, tabii güzellikleri ve sık ormanlarıyla meşhur olan bu güzel şehir, Vahabzade'nin hayal dünyasının gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Zira ninesinin uzun kış gecelerinde kendisine anlattığı gizemli

(* Prof. Dr., Qafqaz Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. ekaraman@qu.edu.az